BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA MUSTAQIL FIKRLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Inomjonova Mubinabonu Alijon qizi
Alfraganus Universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur annotatsiyada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishning pedagogik ahamiyati yoritiladi. Boshlang‘ich ta’lim jarayoni bolaning aqliy rivojlanishida muhim bosqich bo‘lib, unda mustaqil fikrlash asoslari shakllanadi. O‘quvchilarda tahlil qilish, taqqoslash, xulosa chiqarish va muammoli vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish zamonaviy ta’limning asosiy vazifalaridan biridir. Maqolada interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, savol-javob texnologiyalari va o‘yin asosidagi yondashuvlarning samaradorligi tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘qituvchining yo‘naltiruvchi roli va o‘quvchilarning faol ishtiroki mustaqil fikrlashni rivojlantirishda muhim omil ekani ko‘rsatiladi. Tadqiqot natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ va mantiqiy fikrlashni shakllantirish ta’lim sifatini oshirishga xizmat qilishini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, mustaqil fikrlash, kognitiv rivojlanish, interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, kreativ fikrlash, pedagogik texnologiyalar, o‘quvchi faolligi, mantiqiy fikrlash, ta’lim sifati.

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy maqsadlaridan biri o‘quvchilarda tayyor bilimlarni berishdan ko‘ra, ularni mustaqil fikrlashga, tahlil qilishga va ijodiy yondashishga o‘rgatishdan iboratdir. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun bu jarayon juda muhim hisoblanadi, chunki aynan shu davrda bolaning aqliy rivojlanishi, dunyoqarashi va o‘quv faoliyatiga bo‘lgan munosabati shakllanadi. Shuning uchun ham boshlang‘ich ta’lim bosqichida mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri sifatida qaralmoqda.

Mustaqil fikrlash – bu o‘quvchining berilgan ma’lumotni shunchaki yodlab olish emas, balki uni tahlil qilish, solishtirish, sabab-oqibat bog‘liqligini aniqlash va o‘z xulosasini chiqarish qobiliyatidir. Bunday ko‘nikma o‘quvchilarning kelajakda muvaffaqiyatli shaxs bo‘lib shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Chunki mustaqil fikrlay oladigan bola muammolarni o‘zi hal qilishga harakat qiladi, yangi g‘oyalar ishlab chiqadi va o‘quv jarayonida faol ishtirok etadi[1].

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlashni shakllantirish jarayoni o‘qituvchining pedagogik mahorati, qo‘llaniladigan metodlar va ta’lim muhitiga bevosita bog‘liqdir. An’anaviy ta’lim usullaridan farqli o‘laroq, zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘quvchini passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchiga aylantiradi. Interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, kichik guruhlarda ishlash, savol-javob texnologiyalari hamda o‘yin asosida o‘qitish usullari o‘quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtiradi.

Shuningdek, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari yosh xususiyatlariga ko‘ra o‘yin va qiziqarli faoliyatlarga moyil bo‘ladilar. Shu sababli dars jarayonida o‘yin elementlaridan foydalanish ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. O‘qituvchi tomonidan berilgan muammoli savollar, mantiqiy topshiriqlar va ijodiy vazifalar o‘quvchini o‘ylashga, izlanishga va o‘z fikrini bayon qilishga undaydi.

Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari, pedagogik shart-sharoitlari hamda amaliy usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu jarayonni samarali tashkil etishda o‘qituvchining roli va zamonaviy ta’lim texnologiyalarining ahamiyati yoritiladi.

Mustaqil fikrlash – bu insonning o‘z bilim va tajribasiga tayangan holda muammolarni tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarish qobiliyatidir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun bu

tushuncha faqat nazariy bilim emas, balki amaliy faoliyat orqali shakllanadigan muhim ko‘nikmadir. Mustaqil fikrlash bolaning intellektual rivojlanishida asosiy omil bo‘lib, u kelajakdagi ta’lim jarayonida ham, kundalik hayotda ham katta ahamiyat kasb etadi[2].

Pedagogik nuqtayi nazardan mustaqil fikrlash o‘quvchining faolligi, qiziqishi va o‘quv jarayonida ijodiy yondashuvi bilan chambarchas bog‘liqdir. Agar o‘quvchi faqat tayyor bilimlarni qabul qilsa, uning fikrlash doirasi cheklangan bo‘ladi. Aksincha, u o‘zi izlanib, savollar berib, javob topishga harakat qilsa, uning tafakkuri kengayadi. Boshlang‘ich ta’lim bosqichida mustaqil fikrlashni shakllantirish o‘qituvchidan yuqori pedagogik mahorat, sabr-toqat va innovatsion yondashuvni talab qiladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari (6–10 yosh) psixologik jihatdan o‘yin faoliyatiga moyil, qiziquvchan va tez ta’sirlanadigan bo‘ladilar. Ularning diqqat-e’tibori uzoq vaqt bir joyda jamlanmaydi, shuning uchun dars jarayonini qiziqarli tashkil etish muhimdir. Bu yoshdagi bolalarda tasavvur va obrazli fikrlash kuchli rivojlangan bo‘ladi. Shu sababli o‘qituvchi mavzuni tushuntirishda ko‘rgazmali vositalar, hikoyalar, o‘yinlar va amaliy mashg‘ulotlardan foydalanishi lozim. Agar o‘quvchi darsni qiziqarli deb topsa, u mustaqil ravishda fikrlashga intiladi.

Psixologik tadqiqotlarga ko‘ra, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari rag‘bat va maqtovga juda sezgir bo‘ladilar. Shu bois o‘qituvchi tomonidan berilgan ijobiy baho ularning mustaqil fikrlashga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik shartlar muhim hisoblanadi:

1. O‘quvchilarning faol ishtiroki. Dars jarayonida o‘quvchilar passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi bo‘lishi kerak. Ular savol berishi, fikr bildirishlari va muhokamada qatnashishlari zarur.

2. Muammoli ta’lim. Muammoli vaziyatlar yaratish o‘quvchilarning fikrlashini faollashtiradi. Masalan, “Nima uchun?”, “Qanday qilib?” kabi savollar bolalarni izlanishga undaydi.

3. Interaktiv metodlar. Guruhlar bilan ishlash, aqliy hujum, klaster, Venn diagrammasi kabi metodlar mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

4. Rag‘batlantirish tizimi. O‘quvchilarning har bir mustaqil fikri ijobiy baholanishi kerak. Bu ularni yanada faol bo‘lishga undaydi.

Interaktiv metodlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlashni shakllantirishning eng samarali vositalaridan biridir. Bu metodlar o‘quvchini dars jarayonining markaziga qo‘yadi.

Aqliy hujum (Brainstorming). O‘quvchilar biror muammo bo‘yicha o‘z fikrlarini erkin bildiradilar. Bu jarayon ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Klaster metodi. Mavzu bo‘yicha asosiy tushunchalar tarmoqlarga ajratilib, ularning o‘zaro bog‘liqligi ko‘rsatiladi. Bu mantiqiy fikrlashni kuchaytiradi.

Rolli o‘yinlar. O‘quvchilar turli rollarni bajarish orqali real hayotiy vaziyatlarni tushunadilar va mustaqil qaror qabul qilishni o‘rganadilar.

Juftlikda ishlash. O‘quvchilar bir-biri bilan fikr almashadi va muammoni birgalikda hal qiladi[2].

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun o‘yin faoliyati eng tabiiy o‘qish shaklidir. Shu sababli o‘yin texnologiyalari mustaqil fikrlashni shakllantirishda katta rol o‘ynaydi.

O‘yinlar orqali o‘quvchilar:

Mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi;

Tez qaror qabul qilishni o‘rganadi;

Jamoada ishlash ko‘nikmasini shakllantiradi;

O‘z fikrini erkin ifodalashni o‘rganadi.

Masalan, “Kim tez topadi?”, “Topishmoqlar”, “Rol o‘yinlari” kabi metodlar darsni jonlantiradi va o‘quvchilarni faol fikrlashga undaydi.

O‘qituvchi mustaqil fikrlashni shakllantirish jarayonida asosiy yo‘naltiruvchi shaxs hisoblanadi. U o‘quvchilarga tayyor javob bermasdan, ularni o‘ylashga majbur qiladigan savollar berishi kerak.

O‘qituvchi:

Motivatsiya yaratishi;

To‘g‘ri savollar berishi;

O‘quvchilarning fikrini hurmat qilishi;

Har bir o‘quvchiga individual yondashishi zarur[3].

Agar o‘qituvchi o‘quvchini qo‘llab-quvvatlasa, bola o‘z fikrini erkin aytishga odatlanadi.

Zamonaviy ta’limda raqamli texnologiyalar ham muhim o‘rin tutadi. Interaktiv doskalar, ta’limiy platformalar va mobil ilovalar o‘quvchilarning mustaqil ishlashini ta’minlaydi.

Masalan:

Kahoot – test va viktorinalar;

Wordwall – interaktiv mashqlar;

LearningApps – mantiqiy topshiriqlar.

Bu platformalar o‘quvchilarni mustaqil izlanishga undaydi.

Tajriba shuni ko‘rsatadiki, interaktiv va o‘yin texnologiyalari qo‘llanilgan sinflarda o‘quvchilarning:

Fikrlash tezligi oshadi;

Darsga qiziqishi kuchayadi;

Mustaqil ishlash ko‘nikmasi rivojlanadi;

Bilimni amaliy qo‘llash darajasi ortadi[4].

Shuningdek, bunday metodlar o‘quvchilarning o‘ziga ishonchini ham oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish zamonaviy ta’limning eng muhim vazifalaridan biridir. Bu jarayon interaktiv metodlar, o‘yin texnologiyalari, muammoli ta’lim va raqamli vositalar yordamida samarali amalga oshiriladi. O‘qituvchi esa bu jarayonda yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi rolni bajaradi. Natijada o‘quvchilar erkin fikrlaydigan, ijodkor va mustaqil qaror qabul qila oladigan shaxslar bo‘lib shakllanadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jalolov J. Zamonaviy o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – 312 b.
2. Ismailov A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 280 b.
3. Saidahmedov N. Pedagogik mahorat va innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2020. – 256 b.
4. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – Pearson Education, 2015. – 448 p.